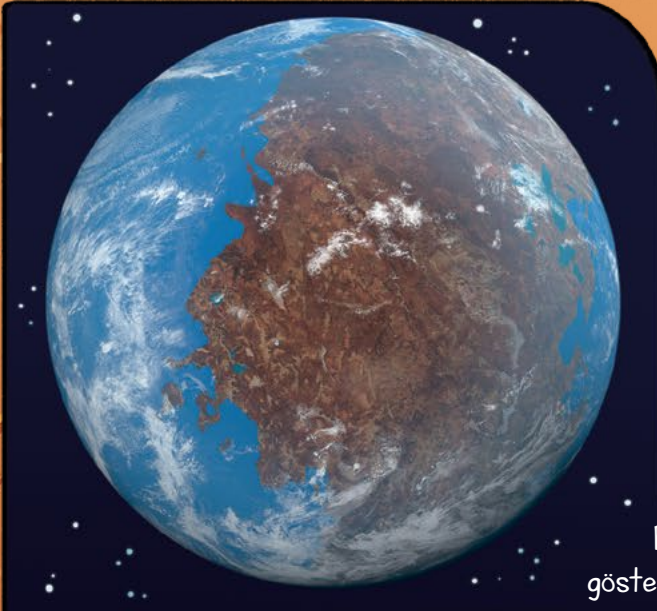

Dinozorların Peşinde...

Günümüzden milyonlarca yıl önce yaşayan dinozorların varlığını nereden biliyoruz? Dinozorların hangi dönemde yaşadıklarını, kaç bacaklı olduklarını ve hangi dinozorun neyle beslendiğini nasıl öğreniyoruz? Gelin, birlikte dinozor keşiflerinin nasıl yapıldığına bir göz atalım.

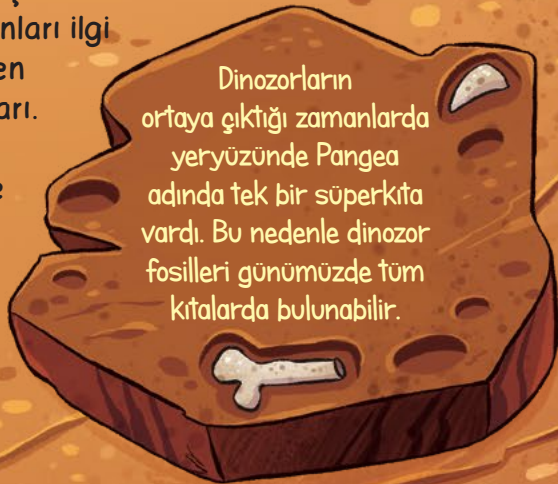
Dinozor sözcüğü. Eski Yunancada korkunç anlamına gelen *deinos* ve kertenkele anlamına gelen *sauros* sözcüklerinin birleşiminden oluşur.

Yaklaşık 252 ila 66 milyon yıl öncesinde, yani Mezozoik Dönem'de yaşayan dinozorlar aslında sürüngen hayvanlar. Bazıları küçücükken bazıları metrelerce büyüklükte. Hayal bile edemeyeceğimiz kadar uzun bir süreçte varlıklarını sürdüren bu hayvanları ilgi çekici kılsa aniden ortadan kaybolmaları. İşte bu nedenle dinozorlar üzerinde pek çok araştırma yapılıyor.

Pangea süperkıtasını gösteren temsili bir çizim

Dinozorların ortaya çıktığı zamanlarda yeryüzünde Pangea adında tek bir süperkıta vardı. Bu nedenle dinozor fosilleri günümüzde tüm kıtalarda bulunabilir.

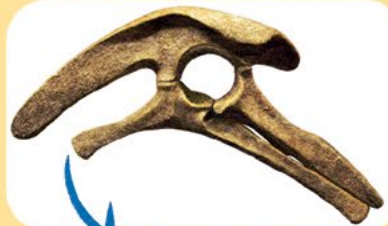
Paleontologlar, yani fosil bilimciler, yeryüzündeki fosilleri bulur ve inceler. Bu incelemeler sonucunda bulunan fosillerin hangi canlıya ait olduğunu, bu canlının fiziksel özelliklerini, hangi zaman diliminde yaşadığını, beslenme alışkanlıklarını ve hatta yaşamının nasıl sonlandığını ortaya çıkarırlar. Ancak dinazorlar üzerinde çalışan bir fosil bilimcinin işi hiç de kolay değil. Çünkü genellikle bir dinazor fosili tam bir iskeletten oluşmaz. Bu nedenle bulunan her parça fosil bilimcilerin gözünde oldukça önemli bir yer tutar.

Fosil bilimciler dinazorları, kuş kalçalı dinazorlar ve kertenkele kalçalı dinazorlar olarak iki büyük gruba ayırır. İlk grupta kasık kemiği kuyruğa doğruyken ikinci grupta bu kemik aşağı doğru yönelir. Ayrıca ilk gruptaki dinazorların hepsi otçul ve çenelerinin hemen ucunda fazladan bir kemik bulunur. İkinci gruptaysa etçil ve otçul dinazorlar yer alır.

Genellikle göllerdeki ve çorak arazilerdeki tortul kayalarda rastlanan dinazor fosillerinin çıkarılması, temizlenmesi ve incelenmesi yıllarca sürebilir. Dinazorların fosilleşmiş kemikleri ve yumurtaları onlar hakkında pek çok bilgi verir. Bu da hayvanları sınıflandırmayı ya da gruplandırmayı kolaylaştırır.

Otçul olan *Triceratops* (üstte) kuş kalçalı bir dinozorken etçil olan *Austroraptor* (altta) kertenkele kalçalı dinozorlardandır.

Kasık kemikleri

Dinozorların kimi iki ayaklıyken kimi dört ayaklıdır. Otçul dinozorlar iki ya da dört ayaklı olabilirken etçil dinozorların tümü iki ayaklıdır.

Karada yaşayan en büyük canlı olduğu düşünülen *Argentinosaurus* dört ayaklı otçul bir dinozor.

Etçil bir dinozor olan *Spinosaurus* iki ayaklı.

Bir dinozorun kafatası fosili, o dinozorun görme, koklama, tatma, soluk alıp verme, savunma ve vücut büyüklüğüyle ilgili bilgi sağlayabilir. Örneğin geniş ve güçlü bir çeneye birlikte kenarları tırtıklı, sivri ve büyük dişleri olan bir dinozorun etçil olduğunu söylemek bir fosil bilimci için oldukça kolaydır. Benzer biçimde geniş ve yassı dişleri olan bir dinozorun otçul olduğunu anlamak da...

Etçil bir dinozor olan *Allosaurus*'un dişleri

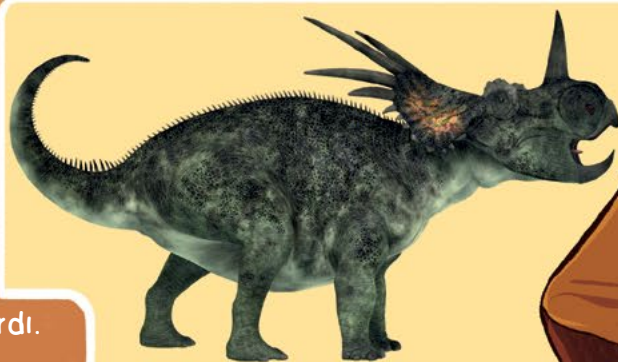

Otçul bir dinozor olan *Camarasaurus*'un dişleri

Yine etçil dinozorlara bir göz atacak olursak bu dinozorlar genellikle toplam uzunluklarının onda biri ila sekizde biri kadar baş uzunluğuna sahipti. Otçullarınsa genellikle, varsa çıkıntılılarıyla birlikte baş uzunlukları toplam uzunluklarının üçte biri kadardı. Bu da kafatası fosilinden dinozorun türünü belirlemeye yardımcı olan bir diğer gösterge.

Etçil bir dinozor olan *Daspletosaurus*

Otçul bir dinozor olan *Styracosaurus*

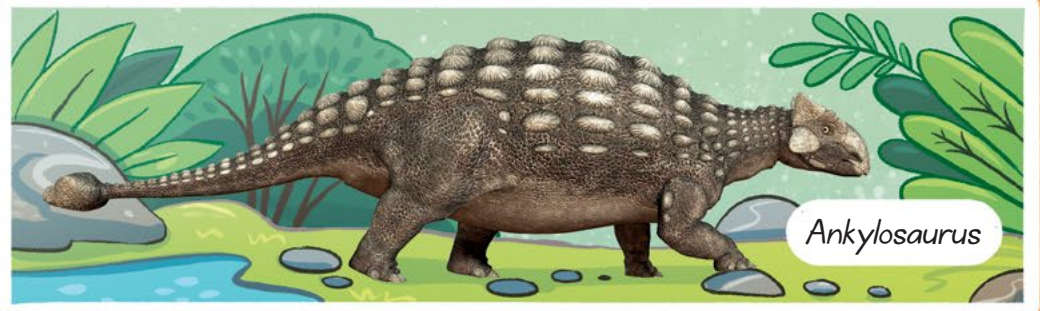
Kafatası fosilindeki göz boşlukları da ilginç bilgiler sunar. Bilim insanlarına göre küçük gözlü dinozorlar geceleri iyi göremezken büyük gözlü dinozorların gece görüşleri oldukça iyiydi.

Fosil bilimcilere göre çok uzun boyunlu dinozorlar otçuldu. Boyunlarının uzun olması, bu iri dinozorların daha az hareket ederek büyük miktarlarda yemek yemesini kolaylaştırırdı. Ayrıca bu iri hayvanlar uzun boyunları sayesinde vücut sıcaklıklarını dengeleyebilirdi.

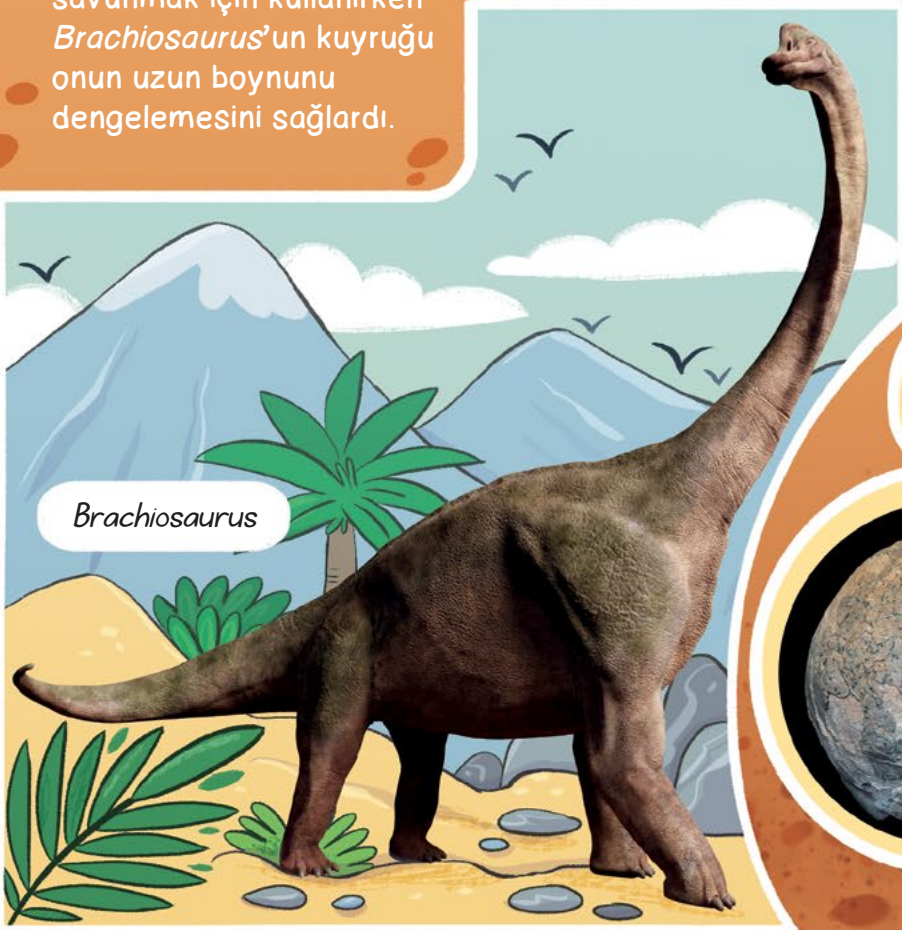
Otçul bir dinozor olan *Apatosaurus*

Tüm dinozorların kuyruğu vardı. Fiziksel dengeyi sağlamak, hareket ederken harcanan enerjiyi azaltmak ve kimi zaman da savunma amaçlı kullanılan bu kuyruklar dinozor türünün belirlenmesinde oldukça önemliydi. Örneğin *Ankylosaurus*, topuz biçimindeki kuyruğunu kendini savunmak için kullanırken *Brachiosaurus*'un kuyruğu onun uzun boynunu dengelemesini sağlardı.

Ankylosaurus

Dinozorlar, yumurta fosillerinden de ayırt edilebilir. Otçul dinozorların yumurtaları büyükken etçillerinki çok daha küçüktü.

Brachiosaurus

Etçil bir dinozor olan *T. rex*'in fosilleşmiş yumurtası

Otçul bir dinozor olan *Hadrosaurus*'un fosilleşmiş yumurtası

